

بررسی خصوصیات پروبیوتیکی دو سویه لاکتوباسیلوس جداسازی شده از علوفه سیلوشده ذرت و سبوس برنج و پوشش دادن آنها با پلیمرهای آلزینات و کیتوزان برای افزایش پایداری آنها

شراره پیمانفر*، روحا کسری کرمانشاهی* و جمشید فولادی*

*دانشگاه الزهراء، دانشکده علوم، گروه زیست شناسی

چکیده

پروبیوتیکها میکروارگانیسم های زنده ای هستند که دارای فوایدی برای سلامتی انسان و حیوانات هستند. هدف از این مطالعه، بررسی خصوصیات پروبیوتیکی باکتریهای جداسازی شده از علوفه سیلوشده و سبوس برنج بود. در تحقیق حاضر، اقدام به جداسازی گونه هایی از لاکتوباسیلوس از علوفه سیلوشده ذرت و سبوس برنج از مناطق سردسیر کشور (بروجرد، تبریز) به روش کشت بی هوازی گردید. آزمایش های بیوشیمیایی مانند رنگ آمیزی گرم، واکنش کاتالاز، رشد در ۱۵°C و ۵۰°C، هیدرولیز آرژینین و تخمیر قندهای مختلف انجام شد. میزان تحمل اسیدی و رشد در مقابل نمک های صفراوی در زمانهای مختلف تعیین گردید. به منظور افزایش بقا در شرایط نامساعد، اقدام به پوشش دهی آنها با استفاده از پلیمرهای آلزینات و کیتوزان گردید. مطالعه حاضر مشخص نمود که باکتری های جداسازده گونه هایی از لاکتوباسیلوس هستند که قادر به تخمیر کربوهیدراتهای آزمایش شده بودند و تنها لاکتوباسیلوس علوفه قادر به رشد در ۵۰ درجه سانتیگراد است. بعلاوه، این باکتری ها قادر به رشد در شرایطی تا pH=۲ و تحمل نمک های صفراوی هستند. نتایج نشان داد که باکتری جداسازی شده از علوفه، گونه ای از لاکتوباسیلوس است که احتمالاً می توان از آن در نگهداری علوفه سیلوشده استفاده نمود. با توجه به اینکه لاکتوباسیلوس سبوس نمی تواند تا دمای ۵۰ درجه (دمای تخمیر در علوفه) رشد نماید، بنابراین، نمی تواند به عنوان افزودنی در علوفه به کار رود.

واژه های کلیدی: پروبیوتیک، لاکتوباسیلوس، علوفه سیلوشده، سبوس، پوشش دهی، آلزینات، کیتوزان

مقدمه :

واژه پروبیوتیک واژه‌ای یونانی به معنای «برای زندگی» است. پروبیوتیکها مکمل‌های غذایی میکروبی هستند که از طریق بهبود تعادل میکروبی روده تأثیرات سودمندی بر روی میزبان دارند (۱). لاکتوباسیلوس‌ها، انتروکوکوس‌ها و پدیوکوکوس‌ها از پروبیوتیکهای مفید علوفه هستند. پروبیوتیک علوفه باید خصوصیتی، از قبیل: رشد در درجه حرارت ۵۰ درجه سانتیگراد، تحمل به اسید و صفرا، آنتاگونیست علیه قارچها و باکتریهای آلوده کننده علوفه و غیره را داشته باشد تا بتواند در نگهداری علوفه و بهبود کیفیت علوفه به کار رود (۱،۳،۵). از سوی دیگر، باید یاد آوری شود که با توجه به پایداری کم باکتریها در شرایط نامساعد محیطی از قبیل pH پایین، اکسیژن مولکولی، آنزیم‌های گوارشی، H_2O_2 و غیره، پوشش دار کردن باکتریهای پروبیوتیک، با استفاده از پلیمرهای مناسب، از قبیل: آلزینات و کیتوزان می‌تواند باعث بهبود پایداری و بقا آنها گردد (۷، ۸). در این مطالعه، اقدام به جداسازی و شناسایی گونه‌های لاکتوباسیلوس موجود در علوفه سیلوشده ذرت و سبوس برنج گردید و خصوصیات پروبیوتیکی آنها بررسی گردید پس به منظور افزایش پایداری و بقا در مقابل شرایط نامساعد، اقدام به پوشش دار کردن باکتری‌های جداسازی شده، با استفاده از پلیمرهای آلزینات و کیتوزان گردید.

مواد و روشها :

۱. جداسازی و شناسایی باکتری‌ها

دو نمونه علوفه سیلوشده ذرت و سبوس برنج به طور تصادفی از دو منطقه سردسیر کشور (تبریز و

بروجرد) جمع آوری شده، در ظروف استریل به آزمایشگاه انتقال یافتند. ۱۰ گرم از علوفه ذرت سیلوشده به ۹۰ میلی لیتر سرم فیزیولوژی استریل اضافه شد. مخلوط با دست بخوبی تکان داده شد و سریال رقت تا رقت 10^{-4} تهیه شد. از ارلن اولیه و رقت‌های 10^{-4} به میزان ۱۰۰ میکرولیتر به لوله‌های حاوی محیط کشت MRS برات (Rogosa agar de-Man) اضافه گردید. لوله‌ها در جار بی‌هوای حاوی گازپیک نوع A و در انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد به مدت ۴۸ ساعت گرما گذاری شدند. پس از طی این مدت، از لوله‌های حاوی کدورت به میزان ۱۰۰ میکرولیتر در محیط کشت MRS آگار به صورت چمنی کشت داده شد. پلیت‌ها در جار بی‌هوای حاوی گازپیک نوع A و انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد به مدت دو روز گرماگذاری شدند. بعد از دو روز کلنی‌های سفید رنگ کوچک، محدب، براق و با اندازه حدود ۳-۲ میلی لیتر جداسازی شدند و کلنی‌های تک با کشت مجدد در محیط MRS آگار به دست آمدند. همچنین همه کارها برای نمونه سبوس انجام شد. رنگ آمیزی گرم، ارزیابی واکنش کاتالاز با استفاده از آب اکسیژنه ۳٪ و آزمایش تخمیر قندهای مختلف در محیط پایه MRS برات بدون گلوکز و عصاره گوشت، اما حاوی ۵٪ هیدرات‌های کربن مختلف، مثل: گالاکتوز، لاکتوز، مانیتول، رافیتوز و ۴٪ بروموکروزول ارغوانی انجام شد. همچنین آزمایش هیدرولیز آرژینین توسط باکتری‌های لاکتوباسیلوس احتمالی جداسازی شده در محیط MRS برات بدون گلوکز و عصاره گوشت، اما حاوی ۳٪ آرژینین و ۲٪ سیترات سدیم به جای سیترات آمونیوم انجام شد (۲، ۴).

۲. ارزیابی تحمل اسیدی

باکتریهای جداسازی شده هر کدام به طور جداگانه در ۵۰ میلی لیتر محیط کشت MRS برات کشت داده شدند و در انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد در جار بی هوازی به مدت ۲۴ ساعت گرماگذاری شدند. سپس کشت های ۲۴ ساعته (۵۰ میلی لیتر) به دو قسمت تقسیم شدند و هر ۲۵ میلی لیتر آن در فالكون های ۵۰ میلی لیتری در دور ۴۰۰۰ rpm به مدت ۱۵ دقیقه سانتریفوژ شدند. سپس مایع رویی آنها دور ریخته شد و به رسوب حاصل ۲۰ میلی لیتر PBS اسیدی (pH = ۲/۵) اضافه گردید. نمونه‌ها در انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد گرما گذاری شدند. بعد از دو ساعت مخلوط‌های حاصل در دور rpm ۵۰۰۰ به مدت ۳۰ دقیقه سانتریفوژ شدند. مجدداً مایع رویی دور ریخته شد و به رسوب حاصل ۲۰ میلی لیتر PBS خنثی اضافه گردیده، در دور rpm ۴۰۰۰ به مدت ۱۵ دقیقه سانتریفوژ شد. مایع رویی ریخته شد و به رسوب حاصل کمی سرم فیزیولوژی (حدود ۲ میلی لیتر) اضافه شد، رسوب در آن حل گردید و از این سوسپانسیون، سریال رقت تهیه شد و از رقت‌ها بر روی محیط MRS آگار، پور پلیت شد و پلیت‌ها به مدت ۴۸ ساعت در انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد به صورت بی هوازی گرماگذاری شدند. پس از دو روز تعداد کلنی‌ها و نهایتاً تعداد باکتری زنده مانده در pH اسیدی بررسی شد. این کار برای pH های ۳/۵، ۴/۵، ۵/۵، ۶/۵ انجام شد و نتایج ثبت گردید. این آزمایش برای باکتری استاندارد *L. plantarum* ATCC 8014 هم انجام شد (۸، ۲، ۷).

۳. ارزیابی تحمل نمک صفراوی

به منظور ارزیابی تحمل باکتریهای جداسازی شده

به نمک های صفراوی و باکتریهای جداسازی شده، هر کدام به طور جداگانه به صورت ۲۴ ساعته در محیط MRS برات کشت داده شدند. از کشت ۲۴ ساعته به ۵۰ میکرولیتر محیط کشت (MRS برات + ۰/۳٪ نمک صفراوی دزوکسی کلرات سدیم) افزوده شد و ۵۰ میکرولیتر هم به محیط کشت MRS برات بدون نمک صفراوی اضافه گردید. پس از لحظه صفر در طول موج ۶۰۰ نانومتر (nm) ($A = ۰.۶۰۰$) هر نیم ساعت یک بار جذب آنها خوانده شد. نمونه اصلی (محیط کشت با و بدون نمک صفراوی + باکتری) در این مدت در انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد قرار داشت. این کار تا مدت ۸ ساعت انجام شد. سپس نمونه‌ها در انکوباتور ۳۷ درجه سانتیگراد به صورت بی هوازی به مدت ۲۴ ساعت گرماگذاری شدند و پس از ۲۴ ساعت مجدداً جذب در ۶۰۰ نانومتر خوانده شد و نتایج بررسی گردید. این آزمایش برای باکتری استاندارد *L. plantarum* ATCC 8014 هم انجام شد (۲، ۵، ۶).

۴. پایدارسازی پروبیوتیکها با تکنیک پوشش

دادن آنها (Microencapsulation)

روش تهیه میکروکپسول

تهیه محلول آلژینات سدیم برای پوشش‌دهی باکتریها به این صورت است که: آلژینات سدیم (۲٪)، محیط MRS برات (۵/۵٪)، گلیسرول (۷/۷٪)، صمغ زانتان (۲۶ W/V /۰٪)، توئین ۲۰ (۱/۰ V/V) در ۱۰۰ میلی لیتر آب با هم مخلوط شدند. محلول در اتوکلاو و در دمای ۱۱۰ درجه سانتیگراد، فشار ۱۵ پوند براینچ مربع و به مدت ۷-۵ دقیقه استریل شد. این محلول به عنوان کپسول برای افزایش بقا پروبیوتیک‌ها به کار برده شد.

استریل از محلول حاصله جدا شدند و دو بار با استفاده از آب مقطر استریل شستشو داده شدند. سپس بیدها در پلیت های استریل در دماهای ۴، ۸، و ۲۴ درجه سانتیگراد نگهداری شدند.

این کار برای باکتری *L. plantarum* ATCC 8014 هم انجام شد. سپس بقا باکتریها بعد از ۱، ۷ و ۳۰ روز بررسی شد. باکتری بدون کپسول هم به عنوان شاهد در این دماها نگهداری شد و بقا آن بررسی گردید.

نتایج:

۱. جداسازی و شناسایی باکتریهای مفید

کلنی های سفیدرنگ، براق، محدب با اندازه ۳-۲ میلی متر بر روی محیط MRS آگار مشاهده شد. سپس با استفاده از رنگ آمیزی گرم و مشاهده باکتریهای باسیلی شکل گرم مثبت با آرایش موازی در کنار هم، آزمایش های بیوشیمیایی بیشتری بررسی گردیدند. نتایج آزمایش های بیوشیمیایی کلیدی در جدول (۱) آمده است.

برای تهیه محلول کیتوزان به منظور پوشش دهی بهتر و مؤثرتر در بقا باکتریها، ۰/۴ گرم کیتوزان در ۹۰ میلی لیتر آب مقطر اسیدی شده (با ۰/۴ میلی لیتر اسید استیک گلاسیال) حل گردید تا اینکه غلظت ۴ گرم بر لیتر حاصل شود. pH سپس با اضافه نمودن ۱ مولار به نزدیک ۶-۵/۷ رسید و حجم مخلوط به ۱ لیتر رسید. سپس در اتوکلاو و در ۱۱۰ درجه سانتیگراد، فشار ۱۵ پوند بر اینچ مربع و به مدت ۷-۵ دقیقه استریل شد. این محلول برای پوشش دادن کپسولها استفاده شد.

باکتریهای جداسازی شده در محیط MRS برات به صورت ۲۴ ساعته کشت داده شدند. سپس ۱۰ میلی لیتر سوسپانسیون باکتری با OD برابر ۰/۵ مک فارلند ($10^8 \times 1/5$) به محلول آلژینات اضافه شد و خوب با هم مخلوط شدند، سپس سوسپانسیون حاصله با استفاده از سرنگ انسولین استریل در ۵۰۰ میلی لیتر کلرید کلسیم (۰/۵ مولار) به صورت قطره قطره چکانده شد. پس از اینکه تمام سوسپانسیون به صورت میکروکپسول درآمد، حدود ۱۵-۱۰ دقیقه صبر نمودیم تا بیدها سفت شوند. سپس با استفاده از کاغذ صافی استریل بیدها از محلول جدا شدند آنگاه بیدها سه مرتبه با استفاده از آب مقطر استریل شستشو داده شدند.

پوشش دهی میکروکپسولها

بعد از اتمام مرحله تهیه کپسول، نوبت به پوشش دهی کپسولها می رسد.

بیدهای تهیه شده طبق روش قبل به ۵۰ میلی لیتر محلول کیتوزان اضافه شدند و به مدت ۲۰ دقیقه بر روی مگنت هیتر با استفاده از مگنت بار به آرامی به هم زده شدند. سپس دوباره با استفاده از کاغذ صافی

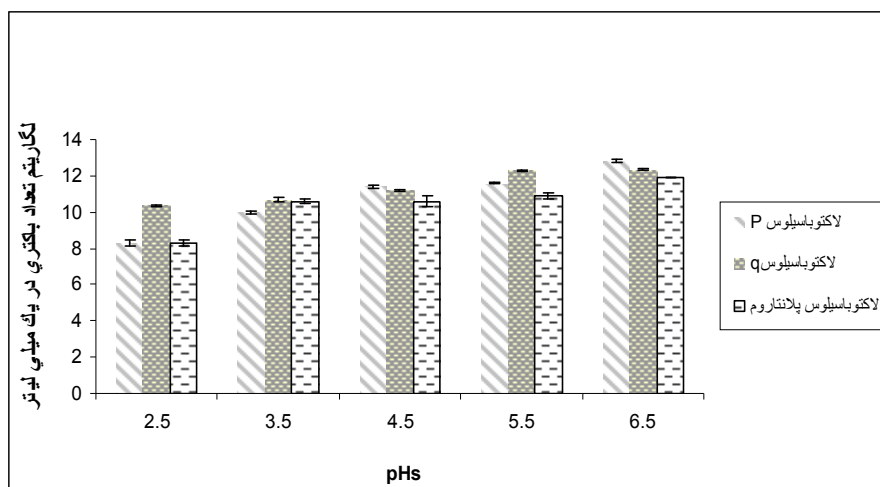
جدول ۱ - خصوصیات بیوشیمیایی لاکتوباسیلوس های جداسازی شده (لاکتوباسیلوس های جداسازی شده از علوفه و سبوس به ترتیب به صورت **p** و **q** نشان داده شده اند.

خصوصیات بیوشیمیایی	لاکتوباسیلوس جداسازی شده از نمونه علوفه p	لاکتوباسیلوس جداسازی شده از سبوس q
رنگ آمیزی گرم	+	+
کاتالاز	-	-
رشد در ۵۰ °C	+	-
رشد در ۱۰ °C	+	-
هیدرولیز آرژینین	+	+
تخمیر هیدراتهای کربن		
د- گلوکز	+	+
د- مانیتول	+	+
د- گالاکتوز	+	+
د- لاکتوز	+	+
ال رافینوز	+	+

۲. ارزیابی تحمل اسیدی

بررسی تحمل اسیدی با استفاده از روش مجاورت با PBS اسیدی (بافر فسفات اسیدی) نشان داد که باکتریهای جداسازی شده قادر به تحمل و رشد خوب در pH های اسیدی تا حدود ۲ هستند و نسبت به سویه شاهد رشد بهتری داشته اند و

می توانند به عنوان باکتری ایده آل در نگهداری علوفه استفاده شوند. رشد در pH=۷ به عنوان شاهد برای مقایسه بقا باکتری در شرایط اسیدی و خشتی بررسی گردیده است. نتایج این بررسی در نمودار (۱) نشان داده شده است.

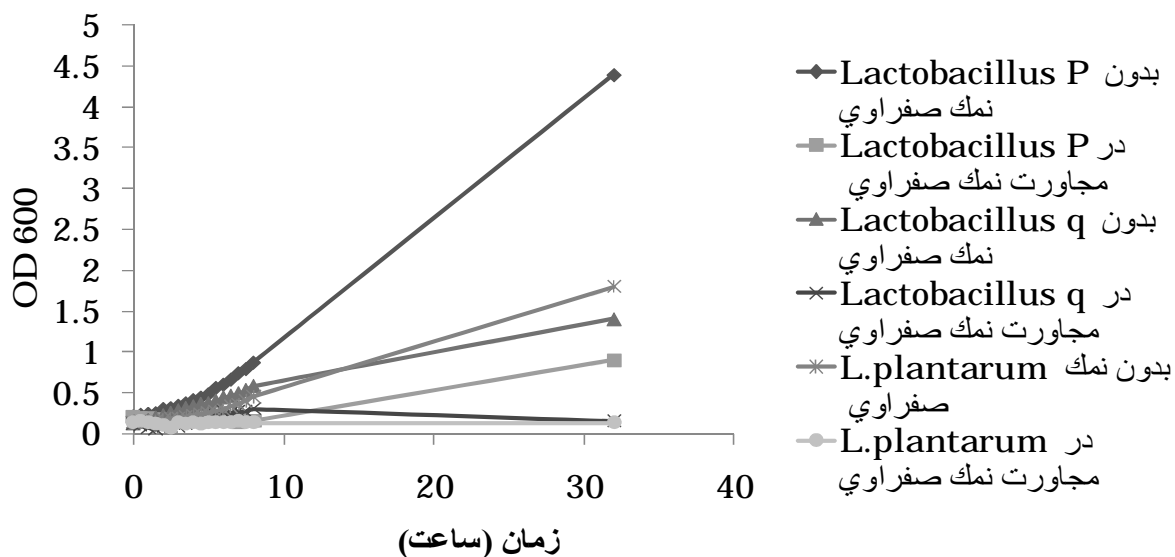

نمودار ۱ - بررسی تحمل اسیدی در دو سویه لاکتوباسیلوس جداسازی شده از علوفه ذرت و سبوس برنج و سویه استاندارد *L.plantarum* ATCC 8014 در مقابل PBS اسیدی به مدت دو ساعت در دمای ۳۷ درجه سانتیگراد ($P < 0/05$).

(لاکتوباسیلوس پلاننتاروم) تحمل بهتری دارند و می توانند به عنوان باکتری ایده آل در نگهداری علفه مورد استفاده قرار گیرند. نتایج این بررسی در نمودار ۲ نشان داده شده است.

۳. ارزیابی تحمل به نمک صفراوی

بررسی تحمل به نمکهای صفراوی با در مجاورت قرارگرفتن باکتریهای جداسازی شده با دزوکسی کلات سدیم به مدت ۳۲ ساعت نشان داد که باکتریهای جداسازی شده نسبت به سویه شاهد

نمودار ۲ - بررسی تحمل به نمک صفراوی دزوکسی کلات سدیم در مورد لاکتوباسیلوس های جداسازی شده از علفه ذرت و سیبوس برنج و *Lactobacillus plantarum* ATCC 8014 در مدت ۳۲ ساعت و دمای ۳۷ درجه سانتیگراد ($P < 0/05$).

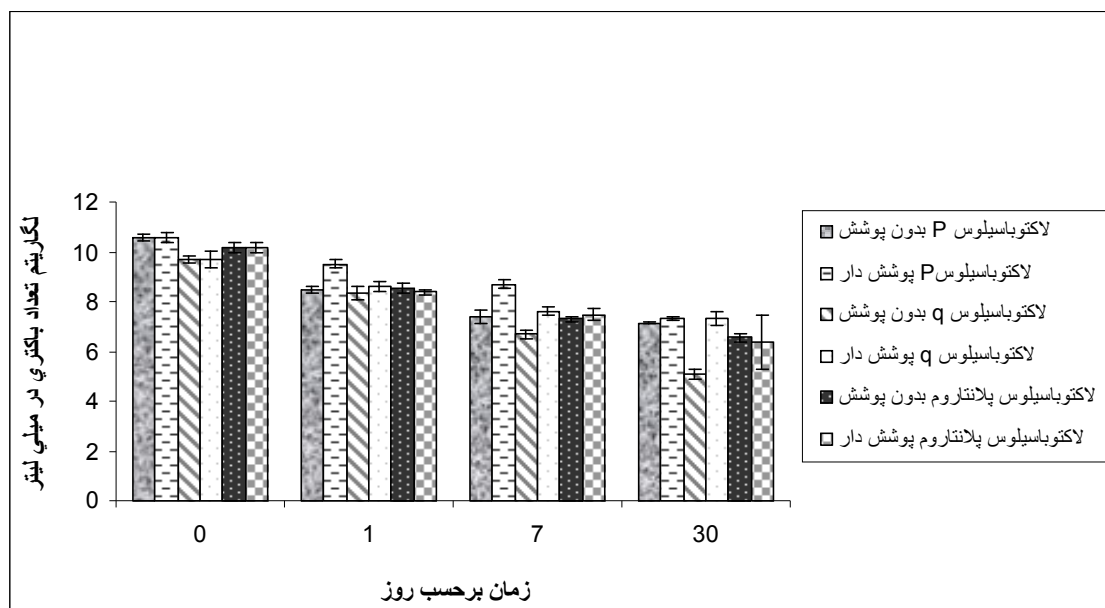

شکل ۱ - کپسول های حاوی باکتریهای لاکتوباسیلوس پوشش دار شده با استفاده از آلژینات و کیتوزان

۴. بررسی نتایج پوشش دادن پروبیوتیک ها و

ارزیابی بقای پروبیوتیک ها

به منظور افزایش مقاومت باکتریها به شرایط نامساعد محیطی (شرایط اسیدی ، وجود اکسیژن در محیط) باکتریها با استفاده از پلیمرهای آلژینات و کیتوزان به صورت کپسولهایی پوشش دار شدند و نتایج نشان داد که پوشش دهی تأثیر زیادی در افزایش بقا و پایداری باکتریها داشته است. نتایج این بررسی در شکل (۱) و نمودار (۳) نشان داده شده است.

نمودار ۳ - ارزیابی بقای لاکتوباسیلوس های جداسازی شده p و q و *L.plantarum* ATCC 8014 پوشش دار شده با استفاده از آلزینات و کیتوزان در فواصل زمانی معین و در دمای ۸ درجه سانتیگراد ($P < 0/05$).

بحث و نتیجه گیری:

سانتیگراد است. بررسی ها مشخص نمود که دو باکتری تحمل خوبی در برابر شرایط اسیدی داشته، تحمل کمتری در برابر نمک های صفراوی دارند. نتایج به دست آمده، با مطالعات انجام شده توسط Charteries (۱۹۹۸) و Cebeci (۲۰۰۲) بر روی مقاومت به شرایط اسیدی و نمک های صفراوی سویه ها مطابقت دارد. نتایج نشان داد که تنها لاکتوباسیلوس پلانتروم بود که پوشش دار کردن هیچ تأثیری در افزایش بقای آن ندارد و اما در مورد لاکتوباسیلوس های جداسازی شده، بقای باکتریهای پوشش دار شده، بهتر از باکتریهای بدون پوشش بوده است. میکروکپسول های نگهداری شده در دمای ۴ درجه سانتیگراد بعد از حدود یک ماه مقدار زیادی از آب خود را از دست می دهند و کپسولهای نگهداری شده در ۲۵ درجه سانتیگراد بعد از حدود یک ماه کپک زده اند و وکپسولهای نگهداری شده در ۸ درجه سانتیگراد در حالت طبیعی اولیه وجود دارند.

به کارگیری پروبیوتیک ها در پیشگیری از بیماریها و بهبود وضعیت سلامتی انسان و دام پیشینه ای چندین هزار ساله دارد. این میکروارگانیسم ها می توانند در محیط های غنی از مواد غذایی مثل غشاهای موکوسی انسانها و حیوانات، روی گیاهان و خیلی از غذاها وجود داشته باشند. علوفه سیلو شده، مهمترین منبع غذا برای دام و حیوانات نشخوار کننده است. سیلو کردن یک روش نگهداری است که در آن باکتریهای اسید لاکتیک تحت شرایط بی هوازی، کربوهیدراتها را به اسیدهای آلی عمدتاً اسید لاکتیک تخمیر می کنند و در نتیجه pH کاهش یافته و علوفه از فساد توسط میکرو ارگانیسم های مضر محافظت می شود. سویه های جداسازی شده همگی متعلق به گونه لاکتوباسیلوس بودند. نتایج نشان داد که از بین دو باکتری جداسازی شده از علوفه وسبوس، تنها لاکتوباسیلوس علوفه قادر به رشد در ۵۰ درجه

- Andersson H N-G, Asp A°, Bruce S, Roos T, Wadström and Wold A. Health effects of probiotics and prebiotics. A literature review on human studies. *Scan J Nutr.* 45:58–75. 2001.
- CAI Y. Identification and Characterization of *Enterococcus* Species Isolated from Forage Crops and Their Influence on Silage Fermentation. *J Dairy Sci.* 82: 2466–2471. 1999.
- Chou L-S, Weimer B. Isolation and Characterization of Acid- and Bile-Tolerant Isolates from Strains of *Lactobacillus acidophilus*. *J Dairy Sci.* 82:23–31. 1999.
- Succi M, and et al. Bile salt and acid tolerance of *Lactobacillus rhamnosus* strains isolated from Parmigiano Reggiano cheese. *FEMS Microbiol Lett.* 244: 129–137. 2005.
- Jansson S. Lactic acid bacteria in silage – growth, antibacterial activity and antibiotic resistance. 2005.
- Mortazavian A. and et al. Principles and methods of microencapsulation of probiotic microorganism. A review article. *Ir J of Biotech.* Vol. 5, No 1. 2007.
- Anal A K, Singh H. Recent advances in microencapsulation of probiotics for industrial applications and targeted delivery. 18 : 240-251. 2007.
- Kailasapathy K. Microencapsulation of Probiotic Bacteria: Technology and Potential Applications. *Curr. Issues Intest. Microbiol.* 3: 39-48. 2002.
- Kim S-H, Lee s-S-H, Park N-Y, Prinyawiwatkul W. Stability and antibacterial activity of chitosan solutions affected by storage temperature and time. *Carbohydrate Polymers.* 65: 174-178. 2006 .

نتایج این آزمایش، با نتایج مطالعات Lee و همکاران (۲۰۰۴) مطابقت می کند. Lee و همکاران در بررسی های خود نشان دادند که پوشش دهی لاکتوباسیلوس بولگاریکوس سویه KFRI 673 با استفاده از آلژینات و کیتوزان تأثیر درخور توجهی در بهبود بقای آن داشته است. بنابر نتایج به دست آمده از این تحقیق، می توان نتیجه گیری نمود که پوشش دار کردن در بهبود بقا و پایداری باکتریهای پروبیوتیک می تواند سودمند باشد و استفاده از پروبیوتیک ها می تواند باعث بهبود کیفیت غذای دام و سلامتی آن شود.

منابع

- فولر، روی. (۱۳۸۶). پروبیوتیک ها و کاربرد آنها در تغذیه دام و طیور، ترجمه: دکتر نادر افشار مازندران و دکتر ابوالفضل رجب، تهران: انتشارات نوربخش، چاپ سوم.
- میر حسینی، محبوبه. (۱۳۸۳). بررسی اثرنیزین و باکتریهای تولیدکننده نیزین روی لیستریا منوسیتوژنز و باسیلوس سرئوس، پایان نامه کارشناسی ارشد، گروه زیست شناسی دانشگاه اصفهان.

- Lee J- S, Cha D – S, Park H- J. Survival of Freeze-Dried *Lactobacillus bulgaricus* KFRI 673 in Chitosan-Coated Calcium Alginate Microparticles. J. Agric. Food Chem. 52: 7300-7305. 2004.
- Krasaekoopt W, Bhandari B, Deeth H- C. Survival of probiotics encapsulated in chitosan-coated alginate beads in yoghurt from UHT- and conventionally treated milk during storage. Food Sci . Technol. 39.2: 177-183. 2006.
- Klinkenberg G, Lystad K – Q, Levine D - W, Dyrset N. Cell Release from Alginate Immobilized *Lactococcus lactis* ssp. *Lactis* in Chitosan and Alginate Coated Beads. J. Dairy Sci. 84:1118–1127. 2001.
- Cai Y, Benno Y, Ogawa M, Ohmomo S, Kumai S , and Nakase K. Influence of *Lactobacillus* spp. from an inoculant and *Weissella* and *Leuconostoc* spp. from forage crops on silage fermentation. Appl. Environ. Microbiol. 64:2982–2987. 1998.
- Sharp R P, Hooper G, and Armstrong D G. The digestion of grass silages produced using inoculants of lactic acid bacteria. Grass Forage Sci. 49:42–53. 1994.
- Weinberg Z G, Ashbell G, Hen Y, and Azrieli A. The effect of applying lactic acid bacteria at ensiling on the aerobic stability of silages. J. Appl. Bacteriol. 75:512–518. 1993.
- Jankows T, Zielinsk M, Wysakowska A. Encapsulation of lactic acid bacteria with alginate/starch capsules. Biotech Techniq. Vol 11.No1:31 – 34. 1997.
- Sheu T, Marshall Y R T. Microentrapment of *Lactobacilli* in calcium alginate gels. J. Food Sci. 54, 557-561. 1993,
- Klinkenberg G, Lystad K – Q, Levine D - W, Dyrset N. Cell Release from Alginate Immobilized *Lactococcus lactis* ssp. *Lactis* in Chitosan and Alginate Coated Beads. J Dairy Sci. 84:1118–1127. 2001.
- Champagne C P ,Gaudy CH, Poncelet D, Neufeld R J. Lactococcus lactis Release from Calcium Alginate Beads. Americ soc microbiol. 58: 1429-1434. 1992.
- Cebeci A ,Guracan C. Properties of potential probiotic *Lactobacillus plantarum* strains. Food microbiol. 20 : 511-518. 2002.
- Charteris W-P. Ingredient selection criteria for probiotic micro-organisms in functional dairy food .Dairy technol. 51:123-136. 1998.

